



BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING VOKAL IJROCHILIGI QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISH JARAYONLARI

Muallif: Sobirova Nasiba Aliyor qizi ¹

Affilyatsiya: Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti tayanch doktoranti ¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14410696>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablari boshlang'ich sinf o'quvchilarining vokal ijrochiligi qobiliyatlarini shakllantirishning ayrim jarayonlari xususida fikr bildiriladi.

Kalit so'zlar: vokal, xonandalik, musiqa, qobiliyat, shakllantirish, boshlang'ich sinf, mazmun, jo'rnavoz, improvizatsiya.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining vokal ijrochiligi qobiliyatlarini shakllantirish jarayoni uzoq va doimiy davom etadigan jarayon bo'lib, ularda musiqiy eshitish, tinglash va tovushlar va ovozning o'zaro ta'siri, shuningdek, musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirish masalalari ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan: fiziologlar, pedagoglar, odam anatomiyasi, psixologlar va o'qituvchilar.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yoshga xos bo'lgan xususiyatlari shundan iboratki, ular yoshida musiqani idrok etish, musiqa mazmunini tushunish, unga tashqi va ichki ta'sir ko'rsatish, ijro etish, unga jo'r bo'lish, musiqa asari mazmuniga mos improvizatsiya qilish, bastalash, musiqa sohasida o'rganish qobiliyatini belgilaydigan, shuningdek, shaxsning individual xissiy-irodaviy xususiyatlarini “musiqiy qobiliyat” deb izohlash o'rinlidir. U yoki bu darajada musiqiy qobiliyat deyarli barcha odamlarda namoyon bo'ladi, musiqiylik umumiy tushunchasi bilan belgilanadi [2].

Mahalliy olimlardan Q.Panjiev o'zining tadqiqotlarida musiqiylik, musiqaviylik atamalarini haqida to'xtalib o'tadi. Uning ta'bricha, “musiqiylik - bu musiqa asarining mazmuni, shakli, uslubi, tembr va boshqa xususiyatlari bilan bog'liq bo'lgan faoliyatning har qanday turiga aytiladi. Musiqaviylik – bu asar mazmunini eshinishi, sadolanishi, tembr (rang-baranglik) bilan bog'liq bo'lgan ichki qonuniyatlarning individual majmuiga aytiladi” deb ta'rif beradi [3]. Shuningdek, uning fikricha qobiliyatlar mavjud va uni “rivojlantirish” zarur, va “rivojlanmagan qobiliyat” bo'lamaydi, faqat u shaxsning o'zi bilmagan ko'rinishlarida mavjud bo'ladi deydi.

Musiqiy qobiliyatlar tarkibida musiqani idrok etishga qaratilgan umumiy, uning ma'nolarini dunyoni va o'zini ijodiy o'zgartirish faoliyatiga tarjima qilish, go'zallik qonunlariga muvofiq dunyoni yaratish va kasbiy faoliyatga kirishni o'z ichiga olgan maxsus qobiliyatlar ajralib turadi [1]. Musiqa faoliyatning barcha turlari uchun zarur bo'lgan asosiy musiqa qobiliyatlariga quyidagilar kiradi: rejim hissiy tovushlar o'rtasidagi

munosabatlarni ifodali va mazmunli tarzda boshdan kechirish qobiliyati; musiqa eshitish va musiqiy tasvirlari – musiqiy tasavvur, musiqiy obrazni shakllantirish va musiqiy tafakkurni rivojlantirish uchun asos bo'lgan musiqiy tafakkur uchun asos bo'lgan ilgari qabul qilingan musiqani ongda tinglash qobiliyati; musiqiy-ritmik tuyg'u-idrok etish, boshdan kechirish, aniq takrorlash va yangi ritmik kombinatsiyalarni yaratish qobiliyati.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining vokal ijrochiligi qobiliyatlarini shakllantirishda musiqiy xotira va psixomotor qobiliyatlari, bolalarning his-tuyg'ularining hissiy-emotsional darajasi, musiqani badiiy qadriyat sifatida qabul qilish qobiliyati, tovushlarning uyg'unligi, ma'nolari va ularni birgalikda dekodlash, bu borada o'quvchilarning dastlabki tajribasi, o'zini o'zi baholash va hissiy munosabatlarni rivojlantirish tadqiqot muammosi sifatida e'tirof etilib, ularni o'rganildi. Ilmiy nazariy o'rganishni bunday tasniflash ularning birma-bir va ketma-ketlikda tahlil qilish bilan o'z yechimini topishi mumkin. Boshlang'ich sinf o'quvchilarni vokal o'qitish asosida ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish amaliyotda idrok sinkretik xususiyatga ega va u yaxlitdir.

Musiqa madaniyati darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarini vokal ijrochiligi qobiliyatlarini shakllantirishda, bolalar ovozinig rivojlanishi vokal apparati holati va uning tovushining asosiy xususiyatlarining sifat va miqdoriy o'zgarishi, shuningdek maxsus, vokal qobiliyatlarining rivojlanishi sodir bo'ldi [2]:

bolaning butun tanasining o'sishi fonida ovoz hosil qiluvchi tizimning anatomik va morfologik rivojlanishi;

vokal ko'nikmalarini shakllantirish (ovoz nafasi, to'g'ri artikulyatsiya, to'liq rezonansli vokal tovushini tashkil etish, unli tovushlar va ohanglarni o'zgartirganda hiqqildoq holatini barqarorlashtirish);

ovozning tovush sifatini yaxshilash (tembr, tovush balandligi va dinamik diapazonlar, intonatsiyaning tozaligi, ovozning harakatchanligi, diksiyaning ravshanligi);

vokal asarlarini eshitishni shakllantirish;

ovozli tasvirni eshitish hissi, vokal-eshitish qobiliyati va ovozni takrorlash o'rtasida muvofiqlashtirishni o'rnatish.

Bolalar ovozinig tabiatini o'rganadigan olim E.I. Almazov to'g'ri vokal intonatsiyasi uchun rivojlangan eshitishning alohida ahamiyatini ta'kidlaydi. Bolalar vokal asarlarining nomukammal sifatini tahlil qilib, u sabablarni (eshitish nuqsonlari, tomoq og'rig'i, eshitish va ovoz o'rtasidagi aloqaning yo'qligi) aytib beradi va o'z vaqtida tibbiy ko'rikdan o'tish va ushbu kasalliklarni davolash zarurligi haqida gapiradi [3].

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida musiqa eshitish rivojlanishining psixologik jihatlarini o'rganish barobarida quyidagi muhim jihatlarni ta'kidlaymiz:

boshlang'ich ta'lim o'quvchisida musiqa quloqni rivojlantirish uchun unga musiqiy muhit yaratish;

o'quvchilar vokal ijrochiligi qobiliyatini shakllantirishning ma'lum harakatlarni amalga oshirishda. uning yordamida idrok etilgan ohangning she'riy mazmuni mohiyatini tushunish;

boshlang'ich sinf o'quvchilarining vokal asarlarini musiqiy idrok etish vazifalariga eng mos keladigan bunday harakatlar orasida vokal ijrochiligi ovoz sozlash mashqlarini vokal asarlarini o'rganishdan oldin bajarish [1].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Panjiyev Q.B., Salimova D.I. Vokal va zamonaviy musiqa. T.2019. 184 b.

Nurmatova I.T. Musiqali sahnalashtirish faoliyatlarini tashkil etish. T.: 2023. 76 b.

Nurmatova I.T. Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda musiqali sahnalashtirish asosida ijodiy faollikni shakllantirish. Monografiya. T.: 2023. 110 b.

